

“BOSHLANG'ICH SINFLARDA 4K METODIDAN FOYDALANISH”

Tuzalbayeva Malika Madaminbekovna
Toshkent viloyati Oqqo'rg'on tumani
29-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan 4k modelini qo'llash usullari va elementlari, avvalo 4k modeli nima ekanligini bilish, 4k modelining elementlari va ularni o'quvchilarga yetkazib berish tushunchalari haqida ta'liq ma'lumot berilgan. Shuningdek, 4k modeli asosida boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim berish metodikasi hamda bu metodikaning o'quvchilarga tushuntirish tariqasidagi bilimlarini oshirishi, yanada dasrni yaxshi o'zlashtirish yo'llari batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: 4k modeli, kritik fikrlash, kommunikativlik, yaratuvchanlik, hamkorlik, differensial ta'lim, projekt asosida ta'lim, reja va maqsadni aniqlash, refleksiya, emotsional rivojlanish, motivatsiya, ko'p formatli ta'lim.

"4K modeli asosida boshlang'ich sinflarga ta'lim berish metodikasi" deganda, asosan ta'lim jarayonida 4K modeli (kritik fikrlash, kommunikativ ko'nikmalar, hamkorlik va yaratuvchanlik) metodologiyasidan foydalanish nazarda tutiladi. Bu model, o'quvchilarda zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan. Boshlang'ich sinflarda ushbu modelni qo'llash, o'quvchilarga faqat bilim berishdan tashqari, ular o'rtasida muloqot, ijodiy fikrlash va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. 4K Modelining asosiy elementlari:

O'quvchilarga muammolarni tahlil qilish, qarorlar qabul qilish va mulohazali fikrlashni o'rgatish. Bu ularga o'z fikrlarini mustaqil ravishda ifoda etish va o'rganganlarini amalda qo'llash imkonini beradi. Kritik fikrlashni boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'rgatishda quyidagi metodlarni qo'llash mumkin:

1. Savollar berish: O'quvchilarga har bir mavzu bo'yicha ochiq savollar berish. Masalan, "Nima uchun?" yoki "Buni qanday tushunasiz?" kabi savollar yordamida ular o'z fikrlarini ifodalashga rag'batlantiriladi.

2. To'g'ri va noto'g'ri tushunchalarni ajratish: O'quvchilarga biror masala yoki voqeaga oid turli tushunchalarni taqdim etib, ularni to'g'ri va noto'g'ri deb ajratishni so'rash. Bu orqali ular mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi.

3. Kreativ va ochiq masalalar: O'quvchilarga o'ziga xos va yaratishga undovchi savollar berish, masalan: "Agar siz olim bo'lsangiz, qanday yangi ixtiro qilardingiz?" Bu metod ularni ijodiy fikrlashga jalb qiladi.

4. O'z fikrlarini asoslash: O'quvchilardan o'z fikrlarini va qarorlarini tushuntirishni so'rash. Masalan, "Nima uchun bu fikrni qo'llab-quvvatlaysiz?" yoki "Bu masalani qanday hal qilardingiz?" kabi savollarni berish orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Bu metodlar o'quvchilarning tanqidiy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi, ularni mustaqil fikrlashga va qarorlar qabul qilishda ishonch hosil qilishga undaydi.

O'quvchilarni o'z fikrlarini aniq va tushunarli ravishda ifoda etish, so'zlashuvda va yozishmada samarali muloqat qilishga o'rgatadi. Kommunikativ ko'nikmalarni boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'rgatishda quyidagi misollarni ishlatish mumkin: 1. Savol-javob faoliyati: O'quvchilarga o'zaro savol berishni va javob berishni o'rgatish. Misol: O'quvchi 1: "Bugun qanday ob-havo?" O'quvchi 2: "Bugun quyoshli va iliq." Bu mashq o'quvchilarni tushunarli va aniq so'zlashishga o'rgatadi. 2. Boshqalar fikrini tinglash: O'quvchilarga boshqalar fikrini tinglash va o'z fikrini inobatga olishni o'rgatish. Masalan, guruhda biror mavzu haqida gaplashayotganda: O'quvchi 1: "Men o'ylaymanki, bizning sinfda ko'proq sport o'ynashimiz kerak." O'quvchi 2: "Ha, bu yaxshi fikr, lekin biz kitob o'qishni ham ko'paytirishimiz kerak." Bu mashq o'quvchilarga tinglash va munosabat bildirishni rivojlantiradi. 3. Rasm yoki hikoya orqali munosabat bildirish: O'quvchilarga rasm yoki hikoya orqali o'z fikrlarini bildirishni so'rash. Masalan, o'quvchilarga biror rasm yoki hikoya taqdim etilgach, ular o'z fikrlarini so'zlashlari kerak: O'quvchi 1: "Bu rasmdagi bola quvnoq, chunki u o'yinchoq bilan o'ynayotganini ko'rishimiz mumkin." O'quvchi 2: "Menimcha, u o'zi uchun yangi o'yinchoq topgan va juda xursand." 4. Ko'rsatuv va o'rgatish: O'quvchilarga boshqa o'quvchilarga biror narsani qanday qilishni o'rgatishni so'rash. Misol: O'qituvchi: "Men sizga qanday qilib origami yasashni o'rgataman. Avvalo, qog'ozni to'g'ri buking." Bu metod o'quvchilarning tushuntirish va o'z bilimlarini boshqalarga etkazish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu metodlar boshlang'ich sinf o'quvchilariga kommunikativ ko'nikmalarni samarali o'rgatishda yordam beradi. Ular o'zaro muloqotda bo'lish, o'z fikrlarini ifodalash va boshqalar bilan samarali ishlashni o'rganadilar.

O'quvchilarga jamoa ishlari va guruhda samarali ishlash ko'nikmalarini o'rgatish. Bu sinfda ko'proq guruh ishlarini amalga oshirishni, muammolarni birgalikda hal qilishni va bir-birining fikriga hurmat ko'rsatishni o'z ichiga oladi. Hamkorlikni boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'rgatishda quyidagi misollarni keltirish mumkin: 1. Guruh bo'lib ishlash: O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, biror loyiha yoki topshiriqni bajarishga undash. Misol: Guruh 1: "Biz bugun tabiatni asrash haqida plakat yaratamiz. Har birimiz o'z vazifasini bajarib, yakuniy natijani birlashtiramiz." Bu metod o'quvchilarni bir-birlari bilan hamkorlikda ishlashga o'rgatadi. 2. O'zaro yordam: O'quvchilar bir-biriga yordam berishlari kerak bo'lgan vazifalar.

Masalan: O'quvchi 1: "Men bu topshiriqni tushunmadim, iltimos yordam ber." O'quvchi 2: "Albatta, men tushuntiraman. Avvalo, har bir raqamni alohida yozing." Bu misol o'quvchilarda o'zaro yordam va qo'llab-quvvatlashni rivojlantiradi.

3. Jamoaviy o'yinlar: O'quvchilarni jamoaviy o'yinlar o'ynashga jalb qilish. Masalan: O'quvchilar birgalikda "Kichik top" o'yinini o'ynashadi, bu o'yin ularga hamkorlikda ishlashni va bir-birlarini tushunishni o'rgatadi. 4. Fikr almashish va kelishib olish: O'quvchilarga biror mavzu haqida guruhda muhokama qilish va qaror qabul qilishni o'rgatish. Masalan: o'quvchi 1: "Biz bu darsda hayvonlar haqida gaplashishimiz kerak deb o'ylayman." O'quvchi 2: "Yaxshi, lekin men o'ylaymanki, biz o'zimizni do'stlar bilan qanday muomala qilishimizni ham muhokama qilaylik." O'quvchi 3: "Haqiqatan ham, ikkala mavzu ham qiziqarli. Keling, birinchi hayvonlar haqida gaplashamiz, keyin do'stlikni muhokama qilamiz." Bu mashq o'quvchilarga boshqalar fikrini hurmat qilish va birgalikda qaror qabul qilishni o'rgatadi. Bu misollar hamkorlik ko'nikmalarini boshlang'ich sinf o'quvchilarida rivojlantirishga yordam beradi va ularni guruhda ishlash, bir-biriga yordam berish, va umumiy maqsadga erishish uchun hamkorlik qilishga o'rgatadi.

Yaratuvchanlik (Creativity): O'quvchilarni yangi g'oyalar yaratishga, ijodiy ishlarga, innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqishga undash. Bu ularni muammolarni yangi va o'ziga xos tarzda hal qilishga o'rgatadi. Yaratuvchanlikni boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'rgatishda quyidagi misollarni ishlatish mumkin:

1. Rasm chizish: O'quvchilarga turli mavzularda rasm chizishni taklif etish. Masalan: "Bugun bizning tasavvurimizdagi orolni chizamiz. Orolida nima bor? Baliqlar, qushlar, daraxtlar va boshqa narsalarni tasavvur qilib, rasmni chizing." Bu misol o'quvchilarning ijodiy tafakkurini va tasavvurini rivojlantiradi.

2. Hikoya yozish: O'quvchilarga o'z hikoyalarini yaratishni o'rgatish. Misol: "Sizni sehrli o'rmonning markaziga olib boradigan bir sehrli kalit topdingiz. Hikoyangizni boshlang, bu kalitni qanday topdingiz va u sizni qayerga olib boradi?" Bu faoliyat o'quvchilarga ijodiy yozishni va tasavvurni ishlatishni o'rgatadi.

3. Qayta ishlash va yangi obyekt yaratish: O'quvchilarga eski yoki ishlatilgan materiallarni yangi narsalarga aylantirishni taklif etish. Masalan: "Sizga eski qog'oz va karton beriladi. Ularni ishlatib, yangi o'yinchoq yoki bezak yasang." Bu mashq o'quvchilarga qayta ishlash va ijodiy fikrlashni o'rgatadi.

4. Turli materiallardan qo'l san'ati: O'quvchilarga turli materiallar (polimer gil, rangli qog'oz, to'qima materiallar va h.k.) yordamida qo'l san'ati yaratishni taklif etish. Masalan: "Bugun biz rangli qog'ozlardan yangi hayvon shakllarini yasaymiz. O'zingizning sevimli hayvoningizni tanlang va uni yarating." Bu faoliyat o'quvchilarga materiallardan samarali foydalanishni va o'z ijodiy qobiliyatlarini namoyon qilishni o'rgatadi.

5. Ijtimoiy mavzularda ijodiy fikr yuritish: O'quvchilarga ijtimoiy yoki axloqiy mavzularni ijodiy tarzda o'ylashni so'rash. Misol:"Agar siz yangi sinf rahbari bo'lsangiz, qanday qilib barcha o'quvchilarga yordam berasiz va sinfda tinchlikni qanday saqlaysiz?"Bu mashq o'quvchilarga jamiyatdagi muammolarni ijodiy yondashuv bilan hal qilishni o'rgatadi. Bu misollar boshlang'ich sinf o'quvchilarining yaratuvchanlik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi va ularni o'z fikrlarini erkin ifodalashga undaydi.

4K modelining afzalliklari: amaliy hayotga tayyorgarlik, o'quvchilar nafaqat bilim oladilar, balki uni real hayotda qo'llashni o'rganadilar.O'z-o'zini rivojlantirish: Bu yondashuv mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rag'batlantiradi.Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, Hamkorlik va kommunikatsiya jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lish uchun muhim omillardir.Moslashuvchanlikni oshirish, tanqidiy fikrlash va kreativlik o'quvchilarga o'zgaruvchan sharoitlarga moslashishda yordam beradi. Boshlang'ich sinflarga ta'lim berish metodikasi, o'quvchilarning yoshiga va rivojlanish bosqichlariga mos ravishda ishlab chiqilgan metodlar va yondashuvlardan iborat. Bu metodika o'quvchilarning intellektual, emotsional va jismoniy rivojlanishiga mos kelishi kerak. Boshlang'ich sinflarda ta'lim berishning asosiy metodikasi quyidagi asosiy tamoyillarni o'z ichiga oladi.

Xulosa qilib aytganda 4k modeli asosida boshlang'ich sinflarga ta'lim berish metodikasi o'quvchilarga zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirishga, ularni faol va mustaqil o'rgatishga yordam beradi.Bu yondashuv o'quvchilarning intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga kata ta'sir ko'rsatadi.Boshlang'ich sinflarda ta'lim berish metodikasi o'quvchilarning rivojlanishiga mos ravishda ishlab chiqilishi lozim.Samarali ta'lim uchun interaktiv, faollikka asoslangan metodlar, individual yondashuv, ko'p formatli ta'lim usullari zarur.O'qituvchi o'quvchilarga bilimni nafaqat o'rgatishi, balki ularga yangi bilimlarni o'zlashtirishga yordam berishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev, M. (2020). *Ta'limda 21-asr ko'nikmalari: nazariya va amaliyot*. Toshkent: O'qituvchi.
2. Berdieva, N. (2019). *Boshlang'ich ta'limda innovatsion metodlar*. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
3. Djurayev, A. (2018). *Kritik fikrlash va ta'lim jarayonida uning o'rni*. Toshkent: Fan va texnologiyalar.
4. Jumayeva, S. (2021). *Hamkorlik asosida ta'lim berish metodikasi*. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.
5. Murodov, I. (2020). *Yaratuvchanlikni rivojlantirishda 4K modeli*. Tashkent: O'zbekiston Milliy universiteti.
6. Norboeva, D. (2021). *Boshlang'ich sinflarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish*. Nukus: Qoraqalpog'iston davlat universiteti nashriyoti.